

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ. ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ

УДК 159.92

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2025.1/01>**Бикова С. В.**

Одеська державна академія будівництва та архітектури

ПСИХОЛОГІЧНІ КРИТЕРІЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ БУДІВЕЛЬНОГО НАПРЯМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Стаття присвячена вивченню актуального питання щодо підготовки майбутніх фахівців будівельної сфери в умовах воєнного стану. Психологічні чинники відіграють значну роль у формуванні професійних якостей майбутніх фахівців будівельного напрямку, особливо в умовах воєнного часу. Питанням цього напрямку присвячена частина сучасної наукової літератури. Незважаючи на проведені дослідження питання щодо факторів, які впливають на формування професійної успішності фахівців будівельного напрямку, залишається до кінця невирішеним. Будівництво – це галузь, яка характеризується високими ризиками, великим навантаженням і тривалими термінами будівництва. Будівництво часто описують, як складну та небезпечну галузь, і будівельники стикаються як із звичайними, традиційними проблемами, такими як якість, час і вартість проєкту, так і з дедалі актуальнішими проблемами безпеки в умовах воєнного часу.

Останніми десятиліттями будівельні проєкти стають все більш масштабними, складними та інтегрованими, а виклики воєнного часу вносять свої корективи. Тому метою даної роботи було визначення психологічних критеріїв успішності майбутніх фахівців будівельного напрямку в умовах воєнного часу. Для вирішення даної мети роботи було проведено бібліометричний аналіз наукової літератури. В ході проведеного аналізу літературних даних було визначено, що психологічні критерії особистості впливають на рівень професіоналізму. Важливо зазначити, що для професійного зростання будівельники-професіонали мають постійно вдосконалювати як свої професійні, так і особистісні якості. Ці професіонали мають особливий спосіб мислення: стратегічний, креативний і часто інтуїтивний. Вони рішучі, обережні, відповідальні та вміють ризикувати.

Крім того, від майбутніх фахівців будівельної галузі очікують високого рівня почуття відповідальності, стресостійкості, пунктуальності, вміння втілювати отримані знання у практику будівництва, вміння використовувати передові світові технології при плануванні будівництва тощо. В ході аналізу було визначено, що соціальне середовище (психологічний стан в колективі) суттєво впливає на формування професійних якостей професіонала будівельної галузі.

Отже, професійний рівень та успіх майбутніх фахівців будівельного напрямку в умовах воєнного часу залежить від психологічних чинників.

Ключові слова: успішність особистості, психологічні критерії, результативність, мотивація, будівництво.

Постановка проблеми. Будівельна галузь України є одним із лідерів у промислово-економічній сфері та відіграє центральну роль у вирішенні соціально-економічних проблем. В останні роки в Україні зросли обсяги будівництва. У зв'язку з постійно зростаючими потребами суспільства в об'єктах промислового та соціального призначення, їх відбудови після руйнування внаслідок

війни, зростає потреба в підготовці майбутніх фахівців-будівельників.

Як показали події останнього часу, пов'язані із військовою агресією, від сучасних фахівців будівельного напрямку вимагається не лише виконання звичних професійних функцій, але й уміння працювати в умовах надзвичайної ситуації, небезпечної для життя.

Життя в кризовій ситуації, зазвичай, супроводжується негативними життєвими умовами, які, як відомо, пов'язані з труднощами адаптації. Питання про можливість трансформації дестабілізуючих подій у особисті пошукові системи, здатність інтегрувати світло й тінь, ресурси та вразливі місця, страждання та мужність є важливими досягненнями, які поглиблюють розуміння процесу формування стійкості (резильєнтності) будівників.

Стійкість – це більше, ніж здатність розвивати свої навички, незважаючи на труднощі, або долати травму, захищаючи себе від впливу зовнішнього середовища. Це здатність позитивно реагувати на виклики та перетворювати їх на можливості для зростання. Психологічна стійкість є динамічним процесом, який проявляється як зміни, що дозволяють особистості знайти новий баланс і розвиватися в позитивному напрямку [1].

Одним із викликів сучасності є військова агресія, яка розглядається як загроза психологічній стійкості. Цей період викликає питання про необхідність психологічної стійкості майбутніх фахівців будівельного напрямку. Під час війни будівельники зіткнулися з серйозними труднощами, їм довелося швидко знаходити нові ефективні способи їх подолання. Це стосувалось засвоєння великих обсягів інформації, впровадження нових технологій і швидкого переходу до нових умов життя та праці. Рівень психологічної стійкості в періоди трансформації (воєнний і післявоєнний) є важливим для будівельників, він сприяє ефективному особистому розвитку та підготовці успішних фахівців будівельної сфери.

У цьому контексті впровадження ефективних моделей освітнього процесу з урахуванням психологічних чинників для підготовки майбутніх фахівців-будівельників є вкрай доречним і своєчасним. Це пояснюється тим, що головною метою такої моделі є формування нового покоління будівельників із всебічними знаннями. Інтегрований комплекс знань і навичок, що дозволяє швидко адаптуватися до сучасних технологій і динамічного виробництва, виконувати спеціалізовані дії в надзвичайних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі психологічні критерії формування та розвитку успішності майбутніх фахівців будівельного напрямку висвітлюються такими вченими, як Г.П.Лазос, Е.О'Дауд (Е.О'Dowd), А.Сісто (А. Sisto), Дж.Као (J. Cao).

На успішність майбутніх фахівців та способи подолання кризових ситуацій, таких як

військова агресія, впливає психологічна резильєнтність. Ці питання було висвітлено в роботах авторів Г.П.Лазос, О.А.Ціханцова, О.Односталко, Ф.Боздаг (F.Bozdağ), А.Імран (А.Imran), С.-Л.Хуан (S.-L.Huang). Але потребує ретельного вивчення питання щодо визначення механізмів психологічних чинників та їх впливу на успішність майбутніх фахівців будівельного напрямку в умовах воєнного часу.

Постановка завдання. Дослідженні особливостей психологічних критеріїв успішності майбутніх фахівців будівельного напрямку в умовах воєнного часу.

Виклад основного матеріалу. Останні події, які пов'язані із військовим станом, призвели до зміни повсякденно життя населення України. Крім того, сталися значні трансформаційні зміни в промисловості і будівництві. Пристосовуючись до ситуації, значна частина роботодавців змушена була скорочувати обсяги виробництва, оптимізувати або перепрофілювати свою діяльність, окремі підприємства були зруйновані і вимушено припинили свою діяльність. Розвивається потреба у висококваліфікованих спеціалістах, особливо в будівельній сфері. Актуальним стає питання підготовки таких фахівців, особливо тих, хто зможе працювати в умовах військової агресії, постійних викликів та негараздів, кризових ситуацій тощо.

Реакції на кризові ситуації дуже відрізняються в кожному окремому випадку, оскільки кожна людина по-різному сприймає ту саму подію та має різні ресурси та здібності, щоб впоратися з нею. Концепція стійкості зосереджена на розумінні того, чому лише деякі люди здатні позитивно реагувати на негаразди та перетворювати їх на можливість для зростання та нових адаптацій. Термін «стійкість» часто використовується для опису здатності відновлюватися [2].

Протягом багатьох років значний інтерес науковців був спрямований на вивченні психологічної стійкості та способів, якими люди реагують на різні кризові ситуації та долають їх. Психологічна стійкість визначається, як вроджена риса особистості людини; процес позитивної адаптації до негараздів, який може відбуватися на різних етапах життя, залежно від ситуації [3].

Психологічна стійкість є екологічним явищем, і тому її необхідно розвивати через взаємодію з родиною, громадою та суспільством [4, 5]. Крім того, психологічна стійкість – це здатність стійко підтримувати орієнтацію на екзистенціальні цілі. Це наскрізне ставлення, яке можна розуміти, як здатність виявляти наполегливість, щоб подолати труд-

нощі, яка виникає у різних сферах життя, і визнати себе та свою внутрішню злагодженість через активацію проектів особистісного зростання [2, 6].

О. А. Ціханцова у своїй роботі запропонувала модель індивідуальної стійкості, яка включає оптимізм, соціальні контакти (оточення), самовираження, самоставлення, цілі, сенс. Стійкі люди, які володіють цими характеристиками, мають високий рівень психологічної стійкості та легко долають кризові ситуації у своєму житті [7]. Інші дослідники довели, що люди з розладами настрою менш стійкі, ніж люди без розладів настрою. Таким чином, можливо покращити психологічну стійкість за допомогою інтервенцій, оскільки вони можуть мати позитивний ефект у контексті розладів настрою [8].

У кризових ситуаціях багатьом людям важко задовольнити свої потреби, в результаті чого погіршується їхнє благополуччя. Кожен по-різному реагує на негативні ситуації в житті. Деякі люди здатні самотійно впоратися з тимчасовими потрясіннями, такими як горе або травматична подія, і це не впливає на їх нормальне функціонування. Вони здатні відновлюватися, використовуючи власні стратегії подолання, які допомагають їм долати негативні зовнішні чинники. Деяким людям потрібна базова підтримка, щоб покращити своє психічне здоров'я. А у деяких виникають серйозні проблеми з психічним здоров'ям [2]. Всі ці чинники також впливають і на професійні якості спеціалістів різних сфер, включаючи і будівництво.

Порівняно з іншими галузями промисловості, будівельна галузь передбачає більші навантаження та довший середній робочий день. Це пояснюється тим, що будівельні проекти є дуже ризикованими та дуже складними, а їхнє внутрішнє та зовнішнє середовище дуже динамічне та невизначене. Це часто призводить до складних завдань, складних процесів і непередбачених проблем у реалізації проекту. Крім того, будівництво передбачає суворе планування та індивідуальну оцінку продуктивності [9, 10]. Щоб завершити планування вчасно та досягти безперебійного виконання проекту, будівельники повинні витратити багато часу та енергії на роботу, на досягнення успішних результатів.

Успіх – це багатогранне поняття, яке можна визначити різними способами, залежно від індивідуальних цілей, суспільних стандартів і культурного контексту. Успіх – це постійний процес, який вимагає часу, зусиль і отриманих знань для досягнення цілей.

Хоча успіх зачасто передбачає фінансові досягнення чи професійне визнання, він також може охоплювати особисте задоволення, значущі стосунки та внесок у суспільство. Одним із факторів, який відіграє вирішальну роль у визначенні успіху, є особистість. Різні риси особистості та типи можуть впливати на те, як люди підходять до викликів, взаємодіють з іншими та досягають своїх цілей.

Насправді, успіх ніколи не дається легко. Під час війни трудова діяльність будівельників наповнена небезпекою та перешкодами. Перешкоди – це те, що допомагає формувати характер людини, коли вона досягає успіху. Без перешкод складно рости.

Такі критерії, як позитивність і оптимізм, мають велике значення для досягнення професійного успіху, оскільки вони формують впевненість фахівця-будівельника у всьому, що він робить. Позитивне мислення – це мислення, спрямоване на зростання, коли людина сприймає невдачі/проблеми як можливість вчитися та вдосконалюватися. Деякі люди вважають невдачу як можливість до власного розвитку. Крім того, позитивне мислення настільки потужне, що людина завжди вірить в кінцеву мету, що б не сталося на її шляху.

Ще одним із важливих критеріїв для досягнення успіху є вміння ставити цілі. Постановка цілей допомагає людині орієнтуватися та знаходити напрямки до того, чого вона хоче досягти. Це часто активізує мотивацію фахівців будівельної сфери дотримуватися чіткого плану дій.

Необхідно зазначити, що успіх також залежить від самовдосконалення через навчання людини. Майбутніх фахівців необхідно готувати до безперервного особистого навчання. Для професійного зростання будівельники-професіонали мають постійно вдосконалювати як свої професійні, так і особистісні якості. Ці професіонали мають особливий спосіб мислення: стратегічний, креативний і часто інтуїтивний. Вони рішучі, обережні, відповідальні та вміють ризикувати [5].

Крім того, від майбутніх фахівців будівельної галузі очікують наявність високого рівня відповідальності, стресостійкості, пунктуальності, вміння втілювати отримані знання в практику будівництва, вміння використовувати передові світові технології при плануванні будівництва тощо. Для цього будівельникам треба мати відповідне професійне мислення, постійно його розвивати.

Виявилось, що командний мікроклімат (соціальні стосунки) у будівельній сфері відіграє провідну роль, бо формує професійне мислення майбутнього фахівця-будівельника. Швидкість роз-

вितку компанії визначається рівнем її спеціалізації. Незважаючи на важливість міцних ділових стосунків для трансформаційного впливу на суспільство, компанії не завжди приділяють цим аспектам достатньо уваги та важливості [4]. Тому необхідно готувати майбутніх фахівців будівельної сфери до стійкості, терпіння, наполегливості та здобуття мотивації. Так, мотивація допомагає людині підтримувати цілі, до яких вона прагне, водночас дотримуючись особистих прихильностей та цінностей.

Стійкість дає особистості здатність відновлюватися, адаптуватися та вчитися на невдачах. Чим вищий рівень резильєнтності, тим легше людина зберігає свій розум, тим більше вона готова до всього, що намагається завадити їй досягти цілей. Фахівці з резильєнтністю вдало справляються із складними обставинами чи невдачами. Натомість відбувається як особистісне, так і професійне зростання людини.

Отже, професіоналам у будівництві також необхідно проявляти ініціативу, щоб використати власні емоції та ентузіазм для роботи в умовах воєнного стану, наприклад емоційну прихильність. Афективна прихильність, як емоційний зв'язок між працівниками та їхніми організаціями, включає емоційну прихильність, ідентифікацію та участь працівників в колективних проєктах. Співробітники з високою афективною відданістю, як правило, мають більшу пристрасть і ентузіазм щодо своїх організацій, готові більше працювати, щоб зробити більше службових і особистих внесків у реалізацію організаційних цілей. Таким чином, афективна відданість є рушійною силою та важливим робочим ресурсом.

Ефективна відданість походить від глибокого організаційного сприйняття. В останні десятиліття підвищена складність і невизначеність будівельних проєктів та підвищений попит на якісні послуги зробили емоційну прихильність будівельників дедалі важливішою. Афективна прихильність формує у професіоналів будівництва позитивне ставлення до своєї професії та відда-

ність проєкту. Крім того, професіонали будівництва з високою емоційною відданістю прагнуть залишитися в організації, оскільки вони поділяють цінності і цілі своєї організації та готові інвестувати зусилля для досягнення безперервного виконання проєкту навіть в складних та небезпечних умовах. Тому емоційна прихильність є одним із ключових факторів, які впливають на поведінку будівельників. Високий рівень афективної відданості може мотивувати будівельників оптимізувати продуктивність роботи, виконувати значущі додаткові ролі, зміцнювати командний дух та організаційну згуртованість, а також підвищувати ефективність організаційної роботи [10].

Висновки. При вивченні питання кризових ситуацій особлива увага приділяється ресурсам індивідів для адаптації до цих ситуацій. Ці ресурси діють, як особистий потенціал, який дозволяє навчатися, змінюватися та розвиватися за несприятливих обставин.

При підготовці майбутніх фахівців будівельної галузі необхідно розвивати такі якості, як відповідальність, стресостійкість, пунктуальність, вміння втілювати отримані знання у практику будівництва, вміння використовувати передові світові технології при плануванні будівництва тощо. Ресурси психологічної стійкості відіграють важливу роль для формування високопрофесійних спеціалістів будівельної галузі. Психологічна стійкість виникає внаслідок специфічної динаміки життєвих ситуацій і впливає на майбутній успіх і продуктивність у житті. Одним із таких ресурсів є психологічна резильєнтність. Вона забезпечує швидку адаптацію до змін, здатність долати стрес і труднощі, а також можливість повернутися до нормального життя після кризи без шкоди для психічного та фізичного здоров'я. Психологічна стійкість дозволяє людям протистояти подіям, підтримувати та збільшувати ресурси, а також дозволяє розширювати особисті можливості до позитивного перепроектування, сприяючи тим самим особистому зростанню.

Список літератури:

1. Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології. Консультативна психологія і психотерапія*. 2018. Вип. 14. С. 26–64.
2. Лазос Г. П. Теоретико-методологічна модель резильєнтності як основа побудови психотехнології її розвитку. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2019. № 2–3(17). С. 77–89. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2019.3.17.9>
3. Односталко О. Ресурси стійкості особистості в умовах складних та нетипових ситуацій життя: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Одеса, 2020.
4. Чиханцова О., Гуцол К. Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в період пандемії COVID-19: практичний посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут психології імені Г. С. Костюка. Київ, 2022. 128 с.

5. Bozdağ, F., & Ergün, N. Psychological resilience of healthcare professionals during COVID-19 pandemic. *Psychological Reports*, 124(6), 2567–2586, 2021. DOI: <https://doi.org/10.1177/0033294120965477>
6. Bozdağ, F., Imran, A., Huang, S.-L., Li, R.-H., Fang, S.-Y., & Tang, F.-C. Work hours and difficulty in leaving work on time in relation to work-to-family conflict and burnout among female workers in Taiwan. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 605, 2020.
7. Cao, J., Liu, C., Zhou, Y., & Duan, K. Work-to-family conflict, job burnout, and project success among construction professionals: The moderating role of affective commitment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(8), 2902, 2020. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph17082902>
8. Imran, A., Tariq, S., Kapczinski, F., & de Azevedo Cardoso, T. Psychological resilience and mood disorders: A systematic review and meta-analysis. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, 46, e20220524, 2024. DOI: <https://doi.org/10.47626/2237-6089-2022-0524>
9. O'Dowd, E., O'Connor, P., Lydon, S., Mongan, O., Connolly, F., Diskin, C., McLoughlin, A., Rabbitt, L., McVicker, L., Reid-McDermott, B., & Byrne, D. Stress, coping, and psychological resilience among physicians. *BMC Health Services Research*, 18(1), 730, 2018. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12913-018-3541-8>
10. Sisto, A., Vicinanza, F., Campanozzi, L. L., Ricci, G., Tartaglini, D., & Tambone, V. Towards a transversal definition of psychological resilience: A literature review. *Medicina (Kaunas, Lithuania)*, 55(11), 745, 2019. DOI: <https://doi.org/10.3390/medicina55110745>

Bykova S.V. PSYCHOLOGICAL CRITERIA FOR THE SUCCESS OF FUTURE CONSTRUCTION PROFESSIONALS IN WARTIME CONDITIONS

The article is devoted to the study of the topical issue of training future specialists in the construction industry under martial law. Psychological factors play a significant role in shaping the professional qualities of future construction professionals, especially in wartime. Part of the modern scientific literature is devoted to the issues of this area. Despite recent research, the question of the factors that influence the formation of professional success of construction specialists remains unresolved. Construction is an industry characterised by high risks, heavy workloads and long construction periods. Construction is often described as a complex and dangerous industry, and builders face both conventional and traditional problems such as project quality, time and cost, as well as increasingly urgent security issues in wartime.

In recent decades, construction projects have become increasingly large-scale, complex, and integrated, and wartime challenges have made their own adjustments. Therefore, the purpose of this study was to determine the psychological criteria for the success of future construction professionals in wartime. To achieve this goal, a bibliometric analysis of scientific literature was conducted. In the course of the literature analysis, it was determined that the psychological criteria of a person affect the level of his/her professionalism. It is important to note that for professional growth, professional builders must constantly improve both their professional and personal qualities. These professionals have a special way of thinking: strategic, creative and often intuitive. They are decisive, cautious, responsible, and able to take risks.

In addition, future construction industry professionals are expected to have a high level of sense of responsibility, stress resistance, punctuality, ability to implement the acquired knowledge in construction practice, ability to use advanced world technologies in construction planning, etc. In the course of the work, it was determined that the social environment (psychological state in the team) significantly affects the formation of professional qualities of a construction industry professional.

Thus, the professional level and success of future construction professionals in wartime depend on psychological factors.

Key words: *personality success, psychological criteria, resilience, motivation, construction.*